

SHARQ MUMTOZ SAN'ATIGA XOS MA'NAVIYLIKNI ZAMONAVIY IFODASI

Soliyev Ozodbek Rahmatovich

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

Soliyevo0011@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada badiiy oliy ta'lim muassasalarida Tasviriy san'atda kompozitsiyaning roli va ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: rang, rang tuslari, perspektiva, ufq chizig'i, shakl, konstruksiya, tasviriy echim, kolorit.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются роль и значение композиции в изобразительном искусстве в художественных вузах.

Ключевые слова: цвет, цветовые оттенки, перспектива, линия горизонта, форма, построение, живописное решение, цвет.

ABSTRACT

This article analyzes the role and importance of composition in the visual arts in art universities.

Key words: color, color shades, perspective, horizon line, shape, construction, pictorial solution, color.

KIRISH

Kitobat san'ati Sharq madaniyatining Qadimiy va nodir turlaridan biri. Kitobda millat tarixi, ilm-fan sirlari, ulug' mutafakkirlarning falsafiy va estetik qarashlari, doston, ruboiylari o'z aksini to'gan. Sharq kitobat san'atida, hattot, naqqosh, rassom muqovasoz, zarhal harf mutaxassislarining badiiy mahoratlari tufayli kitoblar yuksak badiiy saviyadagi asarlar darajasiga ko'tarildi. Shu bois Sankt-'eterburgdagi Ermitaj, N'yu-Yorkdagi metro'oliten, Londondagi Britaniya muzeyi, 'arijdagi Frantsiya milliy kutubxonalarida Sharq kitobat san'atining nodir namunalari saqlanmoqda.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Qadimgi nodir qo'lyozmalar asosida bizgacha saqlanib qolgan nafis mo'jaz rasmlar alohida o'ziga xos go'zallik nafosat olamiga ega. Ulardagi yorqin ranglar, nozik chiziqqlar va ajoyib mutanosiblik hamon tomoshabinga estetik zavq bag'ishlaydi. Shuning uchun ham bu san'at namunalari jahonning eng nufuzli muzey va kutubxona majmualarida asrab avaylanmoqda. Turli san'atkor rassomlar, muzahhib, muqovasoz,

jadvalkash va boshqalarning ijodiy hamkorligida yaratilgan nodir qo'lyozmalar o'sha davrni madaniy-ijtimoiy hayotini o'rganishda qimmatli manbalardan hisoblanadi. Nafis mo'jaz rasmlar asosan ilmiy, badiiy va tarixiy asarlarning nodir qo'lyozmalarini bezashga xizmat qilgan. Eron miniatyura san'ati kitob illyustratsiyasi shaklida yuzaga kelib XI asrdan XIV asrgacha ham kitob va qo'lyozma varag'i bilan uzviy bog'liq holda rivojlandi.

Qadimda odamlar 'a'iros o'simligi 'oyasidan, tut daraxti 'oyasidan qog'oz yasaganlar. Ba'zida qog'oz o'rnida mol terisidan ham foydalanilgan. Bosmaxonalarning 'aydo bo'lishi bilan kitobning muqovalari ham o'zgardi. Natijada kitobning turli bezaklari, yangi belgilari, elementlarning 'aydo bo'lishiga olib keldi. Muqovada kitobning nomi, muallifi, mazmuni haqida ma'lumot beruvchi tarkibiy qismi hisoblanadi. Mato qo'langan yoki tomonlari qog'oz bilan qo'langan muqovalarga rangli illyustratsiyalar ishlanadi. Muqovalar ancha mustahkam, tekis qog'ozlardan yasaladi va unda rang-barang bosma tasvir berish imkoni tug'iladi.

Muqovalar ko'pincha himoya vazifasini ham o'taydi. Ayrim hollarda muqova ustiga jild kiydiriladi. Muqovaning ichki tomoni forzats deb ataladi, u kitob bloki bilan muqova tanasini bog'laydi. Kitob titul varag'i bilan boshlanadi. Titul varag'i ikkinchi va uchinchi betlarni egallashi mumkin. Titulda kitob nomi, muallif ismi va familiyasi, nashriyot nomi, nashr yili, joyi kabilar joylashtiriladi. Titul varag'i terilgan yoki rassom tomonidan chizilishi mumkin.

Badiiy bezatilgan Sharq qo'lyozma kitoblari, Kitobat san'ati xam ilmiy tarixiy, xam badiiy - estetik, xam ma'naviy - ma'rifiy qiymati bilan umumjaxon madaniyati xazinasi bilan noyob san'at asarlari sifatida munosib o'rin egallagan. Ushbu san'atning tarkibiy qismi, Sharq xalqlarining mushtarak badiiy merosi va iftixori bo'lmish miniatyura san'ati ko''yillar mabaynida asosan sharqshunoslar, etnograflar, san'atshunoslar, filologlar va tarixchilarning diqqat markazida bo'lib keldi.

Umumta'lim maktablari, maktabdan tashqari o'quv tarbiyaviy muassasalari, qolaversa o'rta va oliy san'at o'quv yurtlarining bu san'at turining tarbiyaviy imkoniyatlari pedagogik jarayonda to'laqonli foydalanilmadi. Zero, yosh avlodni bu san'at turiga jalb etish ko'gina o'quv tarbiyaviy muammolarni ijobiy xal etish imkoniyatlarini ochib beradi. Chunonchi, Sharq miniatyura san'atining yetuk tasviriy san'at turi sifatida uning mazmuni, qoyasini badiiy estetik idrok etish jarayonida ularda tasvirlangan ijtimoiy xayet, tarixiy evalyusiyalar, 'ersonajlarning ichki dunyosi, adabiy asar miniatyura mualliflarini aks ettirayotgan voqea va xodisalarga nisbatan ifodalangan o'zlarining falsafiy muloxazalari, qarashlari, bu voqea va xodisalardagi etnik xususiyatlarni anglab yetish, baxo berish va ular asosida o'z munosabatlarini

amaliy, tasviriy ko`rinishda ifodalash muqim aqamiyat kasb etadi. Bu masalani bir tomoni. Yana bir muxim masala - o`quvchilarga Sharq miniatyura san'atining jaxon madaniyatida tutgan o`rni, Sharq miniatyura maktablari va markazlari, ularda mavjud bo`lgan badiiy umumiylik va tafovutlarning sabablari, bu maktablarni zabardast vakillari xaqida ma'lumotga ega bo`ladilar. Shuningdek, Sharq miniatyura san'atining mustaqil san'at turi sifatida shakllanish tarixi, uning san'atning boshqa turlari, xususan adabiyot bilan boqliqligi, xar bir asardagi taraqqiyot darajalarini shu zamoni ijtimoiy - siyosiy va madaniy xayoti bilan boqliqligi xaqida ma'lumotga ega bo`ladilar. Sharq miniatyuri san'atini o`rganish, ayniqsa uning tasviriy usullari aks ettirilgan tasviriy lavxalarda milliy xarakterdagi qarashlarni qo`llash usullaridan baxobar bo`lish bilan bir qatorda ularni turlashtirish 'rinsi'lari bilan xam tanish bo`ladilar. Masalan o`rganiladigan asar 'ersonajlarining o`rganish jarayoni to`garak qatnashchilari uchun samarali bo`ladi. Faqat Sharq miniatyuralaridagi qaxramonlarning o`rganish jarayoni qator tarbiyaviy – pedagogik masalalarning yechimini ochib berish va xal etish imkonini beradi. Jumladan bu jarayonda o`quvchilar Sharq miniatyura san'atidagi o`ziga xos tasviriy usullardan tashqari tasvirlangan 'ersonajlarning liboslarini o`rganish orqali ilmiy va badiiy axamiyat kasb etuvchi tarixiy sana va voqealardan voqif bo`ladilar, 'ersonajlarning tabaqasi, yosh kategoriyasi xamda kasbi-kori to`qrisida tasavvur oladilar. Nixoyat, o`quvchilar o`zlarining ijodiy ishlarida tasvirlashda miniatyura janrida ijod qilayotgan zamondosh rassomlarining asarlari bilan tarixiy asarlarni qiyosiy o`rganish jarayonida badiiy an'analarni idrok etish va bu an'analarni xozirgi xalq san'atida davom ettirilishi to`qrisida nazariy va amaliy taassurotlarga ega bo`ladilar. Xuddi shu tamoyil asosida Sharq miniatyura san'atida o`z ifodasini to`gan badiiy naqqoshlik va ganchkorlik namunalari, ayniqsa saroylar, qabulxonalar, istiqomat qiladigan joylarning, interyerlarini bezashda sharqona me'morchilikdagi an'analarni qo`llanish xususida ma'lumotni boyitadilar.

Sharq miniatyura san'atida Komoliddin Behzod va uning takrorlanmas badiiy tasviriy maxorat maktabi san'atdagi kamolot namunasi bo`lgan bo`lsa, Temuriylar davri ilm - fani, ayniqsa adabiyotga miniatyura san'ati yuksaklikka erishdi. Umuman ilm - fan va madaniyatning oltin asri bo`lib tarixga kirdi.

Miniatyura san'ati asarlarini idrok etishda uning funksional vazifalari badiiy bezatilgan qo`lyozma asarlarining tarkibiy qismi, ajralmas badiiy – grafik elementi sifatida qarash lozim. Bunday yondashish o`quvchilarning bu durdona san'atdagi sintezni ilqash, ularning xamoxangligini ta'minlovchi omillarni aniqlash va taxlil kilish imkonini beradi. Jumladan suz bilan tasvir birligidagi badiiy matn va badiiy tasvir sintezi, badiiy bezatilgan kulyozma asarlarini yaratilishida turli kasb egalari -

xattot, nakkosh, muzaxxib, lovvox va musavvirlarning ijodiy xamkorligining samarali yuksak badiiy qiymatga ega bulgan, badiiy jixatdan mukammal bezatilgan kulyozma asarlarini yaratilishini asosiy zamini ekanligi xakida taassurotga ega bo`ladilar.

XULOSA

Masalaga shu tariqa yondashish xattotlik badiiy nakkoshlik kabi miniatyura san'atiga alokador bulgan san'at turlaridan aloxida mashqulotlar qtkazish imkonini berildi. Sharq miniatyura san'atini umumta'lim maktablari sharoitida o`rganishga qaratilgan va unda yuqorida sanab o`tilgan vazifalarni hal etish quyidagi asosiy pedagogik muammolarni yechish bilan bog`liq holda olib boriladi. Chunonchi, san'at vositasida o`quvchilar ongiga Sharqona falsafiy dunyoqarash, axloq me'yerlarini singdirish, miniatyura san'atining rivojlanish bosqichlarini o`rganish orqali xalqimizning madaniy tarixini, badiiy an'alarini o`zlashtirish, Sharqona badiiy - tasviriy kamolot borasidagi bilim va malakalarini oshirish yo`li bilan o`quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirish lozim bo`ladi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus ta'lim vazirligi Farg'ona davlat universiteti. "Innovatsion g'oyalarni ta'lim-tarbiya jarayoniga tadbiiq etishning ilmiy-uslubiiy muammolari". Ilmiy maqolalar to'plami. Farg'ona-2011.
2. N.Abdullaev. O'zbekiston san'ati tarixi. Toshkent-2007.
3. A.Egamov. Kompozitsiya asoslari. "San'at". Toshkent-2005.
4. N.Oyidinov. Rassom o'qituvchilar tayyorlash muammolari. T.-1997.
5. N.Oyidinov. Ajdodlarimiz san'ati va e'tiqodi. Nizomiy. T.D.P.I. 1992.
6. B.Ahmedov. O'zbekiston xalqlari tarixi manbalari. "O'qituvchi"-1991.
7. Mirzahamdovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
8. Mirzahamdovna, K. B., Erkinovna, A. N., & Jumadillaevich, S. R. (2021). USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.
9. Sadikovna, S. G., Kurbonova, B., Akhmedova, N., & Sulaymanova, S. (2020). FUNDAMENTALS OF PROFESSIONALISM DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF PRACTICAL EXERCISES ON FORMING THE SKILLS AND SKILLS OF FUTURE TEACHERS. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17(6), 8894-8903.

-
10. Kakharovna, A. M., Tadjimatovich, Y. M., Rakhmatovich, S. O., & Mirzahamdammovna, Q. B. (2021). Modern Approaches to the Teaching of Fine Arts. *Solid State Technology*, 64(2), 4250-4254.
 11. Nodirjon, M., Abdusalom, M., & Ozodbek, S. (2021). TECHNOLOGIES OF TEACHING FINE ARTS WITH MODERN METHODS.
 12. Zulfiya, B., Rakhmonali, S., & Murodjon, K. (2021). A BRIEF HISTORY OF THE DEVELOPMENT AND TEACHING OF DRAWING SCIENCE IN UZBEKISTAN.
 13. Nazokat, A., Ibrokhim, Y., & Makhpuzakhon, A. (2021). FACTORS OF DEVELOPMENT OF FINE ARTS.
 14. Nazokat, A. (2021). Means of Ensuring the Integrity of the Image and Writing in the Performance of Visual Advertising.
 15. Barchinoy, K., Sevarakhon, S., & Mukhammadkodir, Y. (2021). EFFECTIVE METHODS OF TEACHING FINE ARTS AND DRAWING AT SCHOOL.
 16. Barchinoy, K. (2019). Problems of Improving Artistic Perception of Future Art Teachers. *Cross-Cultural Communication*, 15(4), 79-82.
 17. Qurbonova, B. (2021). The history of visual art and it's importance in people life. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(2), 1558-1561.